

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Обґрунтовано теоретико-методичні засади формування і розвитку системи пенсійного забезпечення України, а також здійснено його аналіз за 2009-2011 роки. Визначено особливості та перспективи розвитку пенсійної системи України. Визначено коло основних проблем пенсійного страхування на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійне страхування, пенсійна система, Пенсійний фонд України, пенсійна реформа.

Постановка проблеми. Система пенсійного забезпечення в Україні залишається соціально несправедливою як за професійною, так і за гендерною ознаками. Разом із соціальною несправедливістю існує також ряд ризиків. Солідарне забезпечення вразливе щодо демографічних ризиків, а в умовах кризи добровільне накопичення може знецінюватися за рахунок переоцінки ринкової вартості цінних паперів. В умовах старіння населення, змінюється співвідношення працездатних і пенсіонерів. Сумарних відрахувань стає недостатньо для збереження рівня пенсій, їх розмір знижується за рахунок "запізнілої" індексації, а коефіцієнт заміщення (відношення розміру пенсії до розміру заробітної плати) знижується. Також присутній ризик "політичного популізму", коли призначення і/або збільшення пенсій здійснюється без визначення джерел їх довготривалого фінансування. Усе вищезазначене в результаті спричиняє невідповідність між доходами та видатками Пенсійного фонду України, тобто до фінансового дефіциту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пенсійного забезпечення населення були і все ще залишаються об'єктом та предметом наукових досліджень. Різні аспекти пенсійного забезпечення розглядаються у працях зарубіжних і вітчизняних економістів, а саме: Бойко М.Д., Аксьонова Л. О., Антропов В.В., Бендасюк О., Бондаренко К., Борисова О., Бражко О. В., Загородній А.Г., Кіктенко З.П., Клівіденко Л., Коваль О.П. та ін. Проте існує ще багато фактів, аналіз яких допоможе ефективно реформувати пенсійну систему й уникнути старих помилок.

Постановка завдання. Обґрунтування теоретико-методичних засад формування і розвитку пенсійного страхування в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо ефективного механізму його регулювання.

Викладення основного матеріалу дослідження.

На сучасному етапі пенсійну систему необхідно розглядати як сукупність суспільних відносин різних видів: економічних (розподільчих); соціальних (які базуються на становищі людини у суспільстві); політичних (що визначають основні напрями діяльності держави у сфері пенсійного забезпечення) та правових (пов'язаних з правовим регулюванням пенсійних відносин).

Поняття "пенсійна система" можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. У вузькому - це сукупність установлених державою регулярних грошових виплат, які надаються громадянам, котрі досягли пенсійного віку, визнані інвалідами або втратили годувальника, а також відносини щодо їх надання. Пенсійна система в широкому розумінні включає не тільки пенсії, а й інші форми матеріального забезпечення осіб, які досягли пенсійного віку, є інвалідами, а також сімей, що втратили годувальника.

В Україні історично склалась однорівнева система пенсійного забезпечення на засадах солідарності поколінь, проте за ринкових умов вона не забезпечує громадянам адекватного заміщення заробітку пенсією.

Отже, для визначення стану пенсійного страхування в Україні необхідно проаналізувати доходи та видатки Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр., які наведено на рис. 1 [4].

Порівняльний аналіз співвідношення доходів і видатків Пенсійного фонду свідчить про скорочення диспропорцій між видатками Пенсійного фонду та його доходами з 8,6% у 2009 р. до 6,7% у 2011 р. У 2010 р. співвідношення між доходами та видатками становило 4,3%.

Структура доходів Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр. наведено в табл. 1.

Проаналізувавши табл. 1, можна сказати, що у 2011 р. порівняно з 2009 р. обсяг надходжень зріс на 46465 млн. грн. і становив 197554 млн. грн., що було спричинено зростанням усіх джерел доходів бюджету Пенсійного фонду, але

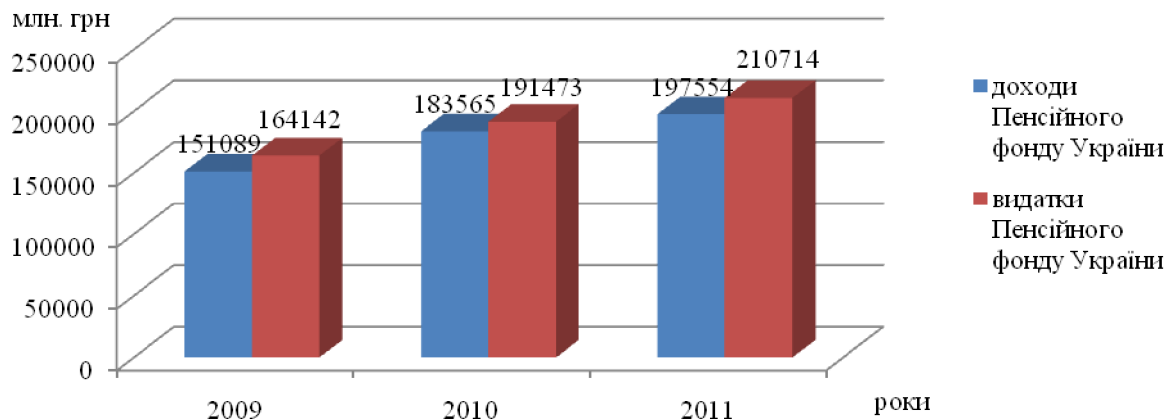

Рис. 1. Динаміка доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду

Таблиця 1

Структура доходів Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр., млн. грн.

Джерела доходів бюджету Пенсійного фонду	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення (+, -) звітного періоду до	
				2009 р.	2010 р.
Усього поточних надходжень, у тому числі:	151089	183565	197554	+46465	+13989
Власні доходи ПФУ	111407	119343	139056	+27649	+19713
Кошти державного бюджету	39630	64087	58317	+869	-5770
з них кошти на покриття дефіциту	13770	26596	17755	+3985	-8841
Кошти державних цільових фондів, у тому числі:	52	135	181	+129	+46
ФСС на випадок безробіття	2	23	91	+89	+68
ФСС від нещасних випадків	50	112	90	+40	-22
Усього надходжень з урахуванням залишку на початок року	151879	185765	199753	+47874	+13988
Неповернуті бюджетні позички	17375	15365	12356	-5019	-3009

найбільше зросли власні надходження - на 27649 млн. грн. або на 24,8%. У звітний період у результаті збільшення власних коштів Пенсійного фонду порівняно з 2010 р. зросли надходження на 13989 млн. грн. Спостерігається скорочення коштів державного бюджету на 5770 млн. грн., адже зменшився обсяг коштів на покриття дефіциту фонду на 8841 млн. грн. Зростання власних надходжень зумовлено незначним збільшенням обсягів фактичних витрат на оплату праці, з яких сплачуються страхові внески до Пенсійного фонду. Найбільший вплив на зростання витрат на оплату праці спричинено збільшенням фонду оплати праці бюджетних установ.

Найбільшу частку серед джерел доходів фонду займають власні кошти, які в 2011 р. порівняно з 2009 р. зменшились на 3,3%, а порівняно з 2010 р. зросли на 5,4%. Частка коштів державного бюджету у 2011 р. порівняно з 2009р. зросла на 3,3%, а порівняно з 2010 р. зменшилась на 5,4% [3].

Структуру видатків Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр. наведено в табл. 2.

Проаналізувавши табл. 2, можна сказати, що у 2011 р. порівняно з двома попередніми роками зросли всі обсяги видатків. У 2011 р. порівняно з 2009 р. зросли видатки за рахунок власних коштів на 31176 млн. грн., а порівняно з 2010 р. - на 9047 млн. грн. та становили 163803 млн. грн. Зросли

Структура видатків Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр., млн. грн.

Назва показника	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення (+, -) звітнього періоду до	
				2009 р.	2010 р.
Видатки за рахунок власних коштів	132626	154755	163802	+31176	+9047
Видатки за рахунок коштів державного бюджету	31187	36296	46400	+15213	+10104
Видатки за рахунок коштів державних цільових фондів, у тому числі:					
ФСС на випадок безробіття	30	25	93	+63	+68
ФСС від нещасних випадків	299	396	419	+120	+23
Усього видатків	164142	191472	210714	+46572	+19241

видатки за рахунок коштів державного бюджету у звітному періоді порівняно з 2009 р. на 15213 млн. грн., а порівняно з 2010 р. - на 10104 млн. грн. та видатки за рахунок коштів державних цільових фондів - на 183 млн. грн. та 91 млн. грн. відповідно. Причинами зміни динаміки є зростання кількості пенсіонерів, проведення перерахунків пенсій, надбавок і підвищень, а також підвищення пенсійних виплат у зв'язку із зростанням розміру прожиткового мінімуму для непрацевдатних осіб і зростанням середньої заробітної плати в Україні.

На збільшення видатків вплинули додаткові витрати, пов'язані із виконанням судових рішень за позовами одержувачів пенсійних виплат. У 2011р. до судів подано 3,1 млн. позовів до органів Пенсійного фонду України на загальну суму 9,4 млрд. грн.; за судовими рішеннями протягом року було проведено виплат на суму 5,9 млрд. грн., що зумовило зростання дефіциту коштів Фонду.

З метою своєчасної та у повному обсязі виплати пенсій, для покриття тимчасових касових

млрд. грн.

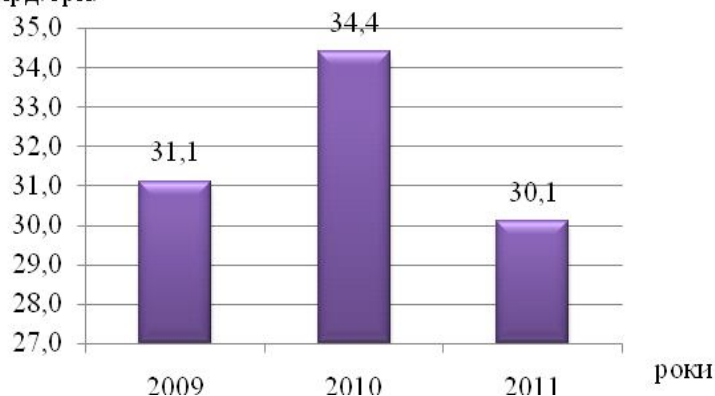

Рис. 2. Динаміка дефіциту Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр.

розривів, пов'язаних із виплатою пенсій, Пенсійному фонду України з єдиного казначейського рахунку відповідно до норм чинного законодавства протягом року виділялися позики. Повернення наданих сум позик відбувалося після закінчення виплатного періоду в межах фінансових можливостей Пенсійного фонду України. Загальна сума позик, наданих у 2011р., становила 43,4 млрд. грн. Протягом року на їх погашення було спрямовано 31 млрд. грн. Залишок непогашених сум позик станом на 1 січня 2012 р. складав 12,4 млрд. грн.

З урахуванням вищезазначеного сума дефіциту коштів Фонду у 2011 р. сягнула 30,1 млрд. грн., з яких 17,7 млрд. грн. покривалися за рахунок коштів державного бюджету, передбачених на цю мету Законом України "Про Державний бюджет України на 2011 рік".

Динаміка дефіциту бюджету Пенсійного фонду України за 2009-2011 рр. зображена на рис. 2.

У 2011 р. порівняно з 2009 р. дефіцит зменшився на 1 млрд. грн. або на 3,2%, а порівняно з 2010 р. зменшився на 4,3 млрд. грн. або на 12,5% [5].

Спрямування коштів з єдиного казначейського рахунку на покриття тимчасових касових розривів бюджету Пенсійного фонду зумовило недофінансування окремих бюджетних програм з Державного бюджету України, у тому числі і соціальних.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Серед основних причин фінансової незбалансованості Пенсійного фонду можна виділити такі:

- тіньова заробітна плата та безробіття;
- поширення пільг щодо сплати пенсійних внесків, дострокового виходу на пенсію та переваг для певних категорій щодо обчислення розмірів пенсій;
- заборгованість із внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування підприємств, установ і організацій;
- постійне збільшення розмірів пенсійних виплат незалежно від фактичної сплати страхових внесків;
- низький рівень оплати праці та заборгованість з її виплати звужують базу нарахування пенсійних внесків;
- чинна солідарна пенсійна система дуже залежить від демографічних ризиків.

Розв'язати проблеми незбалансованості бюджету Пенсійного фонду України можна

шляхом:

- розширення бази нарахувань страхових внесків за рахунок легалізації та підвищення рівня заробітної плати;
- поетапного запровадження паритетної сплати страхових внесків страхувальниками та застрахованими особами;
- посилення контролю та відповідальності за дотримання законодавства про оплату праці та сплату страхових внесків;
- перегляду прав на дострокові пенсії за результатами атестації робочих місць та інші.

Список літератури:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
2. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2011 № 3668-VI. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua>.
5. Пенсійна реформа в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://pension.kiev.ua>.

Аннотация

Инна Погорела.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Обоснованы теоретико-методические основы формирования и развития системы пенсионного обеспечения Украины, а также осуществлен их анализ за 2009-2011 годы. Определены особенности и перспективы развития пенсионной системы Украины. Определен круг основных проблем пенсионного страхования на современном этапе развития украинского общества.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, пенсионное страхование, пенсионная система, Пенсионный фонд Украины, пенсионная реформа.

Summary

Inna Pohorila.

STATE AND PROSPECTS OF PENSION INSURANCE IN UKRAINE

In the article the theoretical and methodological principles of forming and development of the pension system of Ukraine and by its analysis for 2009-2011. The features and prospects of Ukraine's pension system. The circle of the main problems of pension insurance at the present stage of development of Ukrainian society.

Keywords: pensions, pension insurance, the pension system, the Pension Fund of Ukraine, the pension reform.